

УДК: 343.213.5

Олена Гаджук,
доктор філософії

DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2024.22.315461> (у сфері правознавства), адвокат

ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ З БЛАНКЕТНИМИ ДИСПОЗИЦІЯМИ І ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ОПОСЕРЕДКОВАНОЇ ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЇ

У статті розглянуто дискусійні питання кримінально-правових наслідків опосередкованої декриміналізації. Стверджується про наявність трьох наукових підходів щодо розв'язання проблеми зворотної дії законів та інших нормативно-правових актів у разі застосування кримінально-правових норм з бланкетною диспозицією. Враховуючи тривалу дискусію щодо опосередкованої декриміналізації та існування кількох теоретичних підходів до розв'язання цієї проблеми, авторка доходить висновку про доцільність зняття неоднозначності питання на рівні кримінального закону. Привертається увага до залишення юридичної невизначеності цього питання у проєкті нового Кримінального кодексу України.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, кримінальний закон, зворотна дія кримінального закону, кримінально-правова норма, бланкетна диспозиція, опосередкована декриміналізація, застосування кримінального закону, міжгалузеві зв'язки кримінального права.

Постановка проблеми. Застосування кримінально-правових норм з бланкетними диспозиціями є частиною поняття «застосування кримінального закону».

З теоретичного погляду, «застосування закону є однією з форм реалізації права (поряд з такими, як його дотримання, виконання, використання). Під застосуванням закону звичайно розуміють вирішення конкретної справи на підставі правових норм, “прикладення” загальних положень норми права до конкретних осіб та обставин»¹.

Термінологічний зворот «застосування кримінального закону» (або «застосування закону про кримінальну відповідальність») використовується

¹ Навроцький В. О. Теоретичні поняття кримінально-правової кваліфікації. Київ: Атіка, 1999. С. 71–72.

вітчизняним кримінальним і кримінальним процесуальним законодавством. Наприклад, ч. 4 ст. 3 КК України передбачає: «Застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією заборонено». В інших положеннях кримінального законодавства таке формулювання – «застосування кримінального закону» – безпосередньо не спостерігається, проте кілька статей (ч. 2 ст. 20, ст. ст. 94 і 95 КК України) містять положення про «застосування примусових заходів медичного характеру»; ч. 4 ст. 49 КК України вказує на можливість «застосування давності до особи, що вчинила особливо тяжкий злочин, за який згідно із законом може бути призначено довічне позбавлення волі»; ч. 3 ст. 55 КК України пише про «застосування ст. 77 цього Кодексу»; сама ст. 77 КК України має назву «Застосування додаткових покарань у разі звільнення від відбування основного покарання з випробуванням»; ст. 96³ КК України передбачає «застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру».

У кримінальному процесуальному законодавстві про застосування кримінального закону (закону України про кримінальну відповідальність) йдеться у кількох нормах. По-перше, суд апеляційної інстанції змінює вирок у разі «зміни правової кваліфікації кримінального правопорушення і застосування статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність про менш тяжке кримінальне правопорушення» (п. 2 ч. 1 ст. 408 КПК України). По-друге, неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність розглядається як підстава для скасування або зміни судового рішення при розгляді справи в суді апеляційної інстанції (п. 4 ч. 1 ст. 409 КПК України). Ознаки поняття неправильного застосування закону України про кримінальну відповідальність розкрито у ст. 413 КПК України. Відповідно до цієї статті неправильним застосуванням закону України про кримінальну відповідальність, що тягне за собою скасування або зміну судового рішення, є: 1) незастосування судом закону, який підлягає застосуванню; 2) застосування закону, який не підлягає застосуванню;

- 3) неправильне тлумачення закону, яке суперечить його точному змісту;
- 4) призначення більш суворого покарання, ніж передбачено відповідною статтею (частиною статті) закону України про кримінальну відповідальність.

Під час застосування кримінально-правових норм з бланкетними диспозиціями іноді трапляється така ситуація – нормативно-правові акти, до яких відсилає диспозиція, можуть зазнати змін. Ці зміни здатні бути такими, що опосередковано криміналізують певні форми поведінки, або ж, навпаки, виключають протиправність певного діяння. Може статися й так, що у момент вчинення кримінально-протиправного діяння поведінка певної особи становить кримінальне правопорушення, але під час розгляду справи у суді або навіть під час відбування покарання після засудження нормативно-правовий акт зазнає змін, які декриміналізують вчинене. На підставі цього виникають питання щодо правильності ухвалення тих чи інших рішень, а також їх теоретичного обґрунтування. Крім зазначеного, відповідні рішення потребують перевірки на предмет правильності застосування кримінального закону.

Описана вище проблема розглядається теоретиками кримінального права на стику бланкетності диспозицій кримінально-правових норм і зворотної дії кримінального закону.

Аналіз останніх досліджень. Питання бланкетних диспозицій кримінально-правових норм розглядалися, зокрема, у працях таких науковців, як Г. Є. Болдарь², В. І. Борисов і М. І. Панов³, О. О. Дудоров⁴,

² Болдарь Г. Є. Бланкетність як форма міжгалузевих зв'язків кримінального права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2014. № 7. С. 176–179.

³ Борисов В. І., Панов М. І. Диспозиція норми кримінального права. *Велика українська юридична енциклопедія*: у 20 т. Т. 17: Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. С. 149–152.

⁴ Дудоров О. О. Бланкетність у кримінальному праві: проблеми і перспективи. *Вибрані праці з кримінального права*. Луганськ: Луганський державний університет внутрішніх справ ім. Е. О. Дидоренка, 2010. С. 50–56; Дудоров О. О. Про місце бланкетної диспозиції норми кримінально-правової заборони у конкретизації змісту складу злочину. *Вісник Академії адвокатури*. 2009. Число 1 (14). С. 257–260; Дудоров О. О. Бланкетність і зворотна сила кримінального закону. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 5. С. 175–180.

З. А. Загиней⁵, В. В. Ліснюк⁶, О. К. Марін⁷, А. А. Музика і Д. С. Азаров⁸, А. А. Музика і С. Р. Багіров⁹, В. О. Навроцький¹⁰, М. І. Панов і Н. Д. Квасневська¹¹, О. В. Ус¹². Особливої уваги заслуговують праці Г. З. Яремко, яка присвятила дисертацію¹³ і монографію¹⁴ вивченню бланкетних диспозицій.

У згаданих працях зачіпається значна кількість проблемних питань, пов'язаних із бланкетними диспозиціями кримінально-правових норм. Особливе значення для нашого дослідження мають праці, в яких розглядаються проблеми зворотної дії закону про кримінальну

⁵ Загиней З. А. Кримінально-правова герменевтика: монографія. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2015. С. 63, 91–94, 183–184 тощо.

⁶ Ліснюк В. В. Про бланкетний характер диспозиції у ст. 320 Кримінального кодексу України. *Наука і правоохорона*. 2013. № 3. С. 154–162; Ліснюк В. В. Пізнання суб'єкта злочину в аспекті бланкетності кримінально-правових норм (на прикладі ст. 320 КК України). *Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 9–10 жовтня 2014 р.)* / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Харків: Право, 2014. С. 289–292.

⁷ Марін О. К. Зміни у податковому законодавстві та їх вплив на дію Кримінального кодексу України. *Життя і право*. 2004. № 2. С. 69–74; Марін О. К. Ще раз про зворотню дію кримінального закону у часі в аспекті опосередкованої криміналізації. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2018. Вип. 67. С. 205–212.

⁸ Музика А. А., Азаров Д. С. Проблема бланкетних диспозицій в українській кримінально-правовій доктрині (рецензія на працю Галини Зіновіївни Яремко «Бланкетні диспозиції в статтях Особливої частини Кримінального кодексу України: монографія / За ред. В. О. Навроцького. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 432 с.»). *Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення: тези доповідей та повідомлень учасників Міжнародного симпозиуму, 21–22 вересня 2012 року*. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. С. 459–466.

⁹ Музика А. А., Багіров С. Р. Верховенство права і правовий прагматизм як наукові методи дослідження. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. Т. 30. № 3. С. 98–125; Музика А. А., Багіров С. Р. Бланкетна диспозиція норми кримінального права і ст. 58 Конституції України: є привід для дискусії. Матеріали IV Яценківських читань: 1. Збірка тез доповідей учасників науково-практичної конференції «Сучасне кримінальне право України: конституційний, міжнародно-правовий та порівняльно-правовий виміри» (26 грудня 2023 року) / упоряд. А. А. Стрижевська, С. Д. Шапченко, К. П. Задоя. Київ, 2024. С. 39–43.

¹⁰ Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації: навчальн. посіб. 2-ге вид. Київ: Юрінком Інтер, 2009. С. 64 тощо.

¹¹ Панов М., Квасневська Н. Кваліфікація злочинів при бланкетній диспозиції закону про кримінальну відповідальність. *Право України*. 2010. № 9. С. 47–56; Панов Н. И., Квасневская Н. Д. Уголовно-правовая норма при бланкетной диспозиции закона об уголовной ответственности: понятие и особенности применения. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2016. № 1 (6). С. 113–130; Панов М. І., Квасневська Н. Д. Кримінально-правова норма при бланкетній диспозиції закону про кримінальну відповідальність: поняття і особливості застосування. *Теоретичні та прикладні проблеми сучасного кримінального права: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., м. Луганськ, 19–20 квітня 2012 р.* / Упорядн.: Є. О. Письменський, Ю. Г. Старовойтова. МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. С. 391–396.

¹² Ус О. В. Кваліфікація злочину, передбаченого бланкетною диспозицією. *Право і суспільство*. 2018. № 2. Частина 2. С. 179–186.

¹³ Яремко Г. З. Бланкетні диспозиції в статтях Особливої частини Кримінального кодексу України: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2010. 408 с.

¹⁴ Яремко Г. З. Бланкетні диспозиції в статтях Особливої частини Кримінального кодексу України: монографія. Львів: Львівський держ. ун-т внутр. справ, 2011. 432 с.

відповідальність щодо застосування норм з бланкетними диспозиціями. Водночас залишаються остаточно не вирішеними питання про правові наслідки ухвалення рішень, які, по суті, ігнорують явище опосередкованої декриміналізації. Розгляд бланкетних диспозицій в аспекті застосування системного підходу до міжгалузевих зв'язків кримінального права, зокрема крізь призму процесуального положення «неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність», змушує водночас досягнути його матеріально-правову сутність. Отже, **метою** цієї публікації є розкриття взаємозв'язків між кримінальним та іншими галузями права у тих ситуаціях, коли відбувається опосередкована декриміналізація діянь, які раніше (до відповідних змін) охоплювалися змістом норми Особливої частини КК України з бланкетною диспозицією.

Основний зміст. На початку кримінально-правового аналізу бланкетних диспозицій, в аспекті застосування системного підходу до міжгалузевих зв'язків кримінального права, нам потрібно дійти усталеного розуміння поняття бланкетної диспозиції. Для цього звернемося до викладених у вітчизняній кримінально-правовій теорії відповідних позицій.

Розглядаючи поняття бланкетної диспозиції, М. І. Панов і Н. Д. Квасневська зазначають: «*Бланкетна диспозиція* (від фр. blanc – білий, чистий лист з частково виконаним текстом, а в іншій частині призначений додатковому заповненню) – це така частина кримінально-правової норми, зміст якої визначається не тільки законом про кримінальну відповідальність, а й нормами інших законів (не кримінально-правових) чи певними підзаконними нормативно-правовими актами: інструкціями, статутами, стандартами тощо»¹⁵. В енциклопедичній статті щодо диспозиції норми

¹⁵ Панов М. І., Квасневська Н. Д. Кримінально-правова норма при бланкетній диспозиції закону про кримінальну відповідальність: поняття і особливості застосування. *Теоретичні та прикладні проблеми сучасного кримінального права*: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., м. Луганськ, 19–20 квітня 2012 р. / Упорядн.: Є. О. Письменський, Ю. Г. Старовойтова. МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. С. 393.

кримінального права В. І. Борисов та М. І. Панов викладають аналогічні міркування щодо поняття бланкетної диспозиції¹⁶.

У монографії Г. З. Яремко пропонується таке визначення: «Отже, бланкетна диспозиція в статті Особливої частини КК України – це структурний елемент заборонної кримінально-правової норми, який безпосередньо лише абстрактно називає або описує окремі ознаки складу злочину, а для їх конкретизації відсилає (прямо чи опосередковано) до приписів інших галузей права, що можуть бути формалізовані у нормативно-правових актах, нормативно-правових договорах та правових звичаях, і які виступають додатковою нормативною підставою кримінально-правової кваліфікації»¹⁷. Словосполучення «бланкетна диспозиція в статті Особливої частини КК України» використовується авторкою з огляду на її теоретичну позицію, яка виражена в таких положеннях: «По-друге, необхідно чітко розмежовувати диспозицію в статті Особливої частини КК України та диспозицію кримінально-правової норми, оскільки остання дуже часто виражена не лише у статтях кримінального закону, а й поза його межами»¹⁸.

Уже із наведених підходів до розуміння змісту норм з бланкетними диспозиціями нескладно дійти висновку, що їх застосування перебуває у тісному і неодмінному зв'язку із застосуванням норм інших галузей права, які становлять хоча й додаткову, але необхідну нормативну підставу кримінально-правової кваліфікації.

Про додаткову нормативну підставу кримінально-правової кваліфікації.

У теорії кримінального права підтримується погляд, що і при бланкетних диспозиціях кримінально-правова заборона базується на кримінальному законі. Наприклад, В. О. Навроцький зазначає, що провідну

¹⁶ Борисов В. І., Панов М. І. Диспозиція норми кримінального права. *Велика українська юридична енциклопедія*: у 20 т. Т. 17: Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. С. 150.

¹⁷ Яремко Г. З. Бланкетні диспозиції в статтях Особливої частини Кримінального кодексу України: монографія. Львів: Львівський держ. ун-т внутр. справ, 2011. С. 44.

¹⁸ Яремко Г. З. Там само. С. 27.

роль для встановлення всіх компонентів певного складу кримінального правопорушення відіграють нормативні акти тих галузей права, до яких є відсилка у кримінальному законі¹⁹. Водночас науковець підкреслює: «Конкретні умови кримінальної відповідальності визначаються не тільки в кримінальному законі, а і в нормах інших галузей права. Тому кваліфікація неможлива без їхнього використання»²⁰.

Нормативні акти інших галузей права відіграють важливу роль в обґрунтуванні кримінально-правової кваліфікації; це впливає з того, що кримінально-правова норма виражена не лише у статтях закону про кримінальну відповідальність, а й у численних інших нормативно-правових актах. Як зазначає В. О. Навроцький, «у статті кримінального закону законодавець часто не може виключно описати всі ознаки юридичного складу, оскільки вона повинна відзначатися лаконізмом. Водночас задум законодавця повинен бути максимально формалізованим, оскільки, як давно вже відомо, застосуванню підлягає закон, а не мотиви закону, не наміри законодавця. Тому часто окремо взятої статті кримінального закону для кваліфікації недостатньо (наприклад, у разі застосування бланкетних диспозицій, при безпосередній відсилці до комплексу неправових норм, використанні оціночних понять, наявності прогалин у праві). У таких випадках застосовуються додаткові підстави кваліфікації»²¹.

Питання щодо ролі нормативно-правових актів інших галузей у процесі кримінально-правової кваліфікації належить до дискусійних в теорії кримінального права. Одна правова позиція виходить з тези про прямий вплив на кваліфікацію і обов'язковість посилань на конкретні нормативні акти, до яких відсилає бланкетна диспозиція кримінально-правової норми (Н. Ф. Кузнецова, 2000). Представники іншої правової позиції, не

¹⁹ Навроцький В. О. Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації. Київ: Атіка, 1999. С. 208.

²⁰ Навроцький В. О. Там само. С. 208.

²¹ Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації. Навч. посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2006. С. 60–61.

заперечуючи обов'язковості таких посилань, обстоюють думку, що цих посилань потребує не сама по собі кримінально-правова кваліфікація, а необхідність її обґрунтування в процесуальних документах (О. І. Парог, 2003). Зазначений останнім підхід в українській теорії кримінального права підтримано В. О. Навроцьким²².

У зв'язку з наведеним виникає теоретично цікаве і практично важливе питання: якщо такого посилання на норми інших галузей права бракуватиме в процесуальному документі, то який саме принцип кримінально-правової кваліфікації не дотримано?

Позиція В. О. Навроцького полягає у тому, що «точність кваліфікації не буде досягнута, якщо крім конкретної вказівки на статтю Особливої частини кримінального закону не буде здійснене таке ж конкретне посилання на ті нормативно-правові акти, до яких потрібно звертатися для з'ясування змісту кримінально-правової норми»²³. Отже, йтиметься про порушення принципу точності кримінально-правової кваліфікації.

Проте, на нашу думку, точність кримінально-правової кваліфікації у разі правильного посилання на частину і статтю Особливої частини КК України не порушується – адже буде застосована потрібна норма кримінального закону; відсутність посилань на необхідні нормативно-правові акти іншої галузі права впливає не на саму по собі *точність*, а на *обґрунтованість* кваліфікації. Оскільки ж, відповідно до вищенаведеної позиції В. О. Навроцького, за відсутності зазначених посилань не досягається точність кваліфікації, то потрібно дійти такого висновку – науковець повертається до позиції про прямий вплив на кваліфікацію і обов'язковість посилань на конкретні нормативні акти, до яких відсилає бланкетна диспозиція кримінально-правової норми.

²² Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації. Навч. посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2006. С. 80.

²³ Навроцький В. О. Там само. С. 119.

У зв'язку з наведеним виникає гіпотеза, яка виходить за межі предмета цього дослідження – чи не варто запровадити ще один принцип кримінально-правової кваліфікації з умовною назвою *принцип правової обґрунтованості кваліфікації*? Адже застосування додаткових нормативних підстав кримінально-правової кваліфікації впливає з необхідності правового обґрунтування, а воно стосується більшою мірою принципу верховенства права, ніж самого по собі принципу законності кримінально-правової кваліфікації.

Поняття опосередкованої декриміналізації. Повернемося до питання взаємозв'язку криміналізації (декриміналізації) і кримінально-правових норм з бланкетними диспозиціями.

Термін «опосередкована криміналізація» не завжди трапляється у працях, спеціально присвячених питанням криміналізації суспільно небезпечних діянь. Наприклад, у працях Д. О. Балобанової замість терміна «опосередкована криміналізація» застосовується словосполучення «прихована криміналізація». Авторка пише: «Як спосіб криміналізації можна також назвати випадки прийняття, внесення змін і доповнень у нормативно-правові акти інших галузей права, зокрема в ті, до яких відсилають бланкетні диспозиції статей Особливої частини Кримінального кодексу України. Крім того, прикладом такої так званої „прихованої” криміналізації є положення Закону України „Про податок з доходів фізичних осіб”, що встановлює використання для вирішення питань про кваліфікацію діянь у кримінальному та адміністративному законодавстві податкової соціальної пільги у випадках вказівки в законі на неоподатковуваний мінімум доходів громадян»²⁴. Подібні положення містяться і в докторській дисертації Д. О. Балобанової²⁵.

В українській теорії кримінального права термін «опосередкована декриміналізація» актуалізовано у працях О. О. Дудорова. Наприклад, в

²⁴ Балобанова Д. О. Теорія криміналізації: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2007. С. 61.

²⁵ Балобанова Д. О. Динаміка кримінального права (теоретико-прикладне дослідження): дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2021. С. 182.

авторефераті докторської дисертації науковець розвиває положення про необхідність приведення у відповідність з ч. 1 ст. 58 Конституції України статті КК про зворотну дію закону в часі з тим, щоб ст. 5 КК охоплювала характерні для кримінально-правових норм із бланкетними диспозиціями випадки опосередкованої (тобто не поєднаної із зміною закону про кримінальну відповідальність) декриміналізації²⁶.

Сутність опосередкованої криміналізації іноді розглядають інші теоретики, особливо в аспекті застосування кримінально-правових норм з бланкетними диспозиціями. У зв'язку з проблемою зміни інших нормативних актів, звернення до яких є необхідним під час застосування кримінально-правових норм з бланкетною диспозицією, у теорії кримінального права склалися кілька теоретичних підходів, представники яких у різній спосіб пропонують розв'язувати цю проблему. Перейдемо до висвітлення цих підходів.

Перший підхід (позитивістський). Суть цього підходу можна викласти у такому реченні: «відповідно до КК, зворотну дію має лише закон про кримінальну відповідальність, а не інші нормативно-правові акти».

Правовою підставою обрання цієї позиції деякі юристи вважають висновок Конституційного Суду України, якого той дійшов у Рішенні від 19 квітня 2000 р. № 6-рп/2000, ухваленому в справі про зворотну дію кримінального закону в часі. Конституційний Суд України зазначив, що внаслідок внесення змін до законодавства, до якого відсилає кримінально-правова норма з бланкетною диспозицією, кримінальний закон не матиме зворотної дії в часі²⁷.

²⁶ Дудоров О. О. Проблеми кримінально-правової охорони системи оподаткування України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2007. Див.: Дудоров О. О. Вибрані праці з кримінального права / Передне слово д-ра юрид. наук, проф. В. О. Навроцького / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2010. С. 23.

²⁷ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 58 Конституції України, статей 6, 81 Кримінального кодексу України (справа про зворотну дію кримінального закону в часі) від 19.04.2000 року № 6-рп/2000. Справа № 1-3/2000. Офіційний вісник України. 2000. № 39. С. 77.

Спираються на це Рішення і деякі судді Верховного Суду. Наприклад, у ситуації, коли на момент вчинення діяння, передбаченого ч. 1 ст. 328 КК України, певні відомості становили державну таємницю, однак на момент внесення відомостей до ЄРДР або ж судового розгляду, у відповідному порядку були виключені із кола інформації, що становить державну таємницю, Суд доходить такого висновку: «Якщо на момент вчинення кримінально караного діяння розголошена інформація була державною таємницею, то подальше виключення її з кола таких відомостей, жодним чином не впливає на кримінально правову оцінку тих діянь, які були вчинені щодо такої інформації в той час, коли вона мала відповідну правову охорону. Такий висновок узгоджується із Рішенням Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 58 Конституції України, статей 6, 81 Кримінального кодексу України (справа про зворотну дію кримінального закону в часі) від 19 квітня 2000 року (Справа N 1-3/2000)»²⁸.

Певну суперечливість у міркуваннях щодо цього Рішення допускає О. І. Денькович. Ця дослідниця, з одного боку, не погоджується з висновками Конституційного Суду України щодо заперечення процесу декриміналізації, а з іншого – формулює позицію про різні правові наслідки декриміналізації. Зокрема, О. І. Денькович зазначає: «Різниця між декриміналізацією діяння способом внесення змін до КК України та декриміналізацією способом внесення змін до інших нормативних положень, за допомогою яких визначається зміст норми, полягає у наслідках цих процесів. Зокрема, оскільки кримінальний закон (ст. 5 КК) і Конституція (ст. 58) визнають зворотну дію кримінального закону лише у випадку зміни тексту КК України, а не зміни кримінально-правової норми, то декриміналізація без

²⁸ Антонюк Наталія. Чи може йтися про склад злочину, передбаченого ч. 1 ст. 328 КК... URL: <https://www.facebook.com/100010710813967/posts/1892813791085630/> (дата звернення: 10.03.2023). Критичні зауваження щодо такого підходу див.: Музика А. А., Багіров С. Р. Верховенство права і правовий прагматизм як наукові методи дослідження. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. Т. 30. № 3. С. 109–110.

внесення змін до КК України не має наслідком зворотної дії кримінально-правової норми»²⁹. Тобто авторка визнає, що внесення змін до інших нормативних актів призводить до декриміналізації діяння, але водночас пов'язує зворотню дію кримінального закону лише з тими змінами, які вносяться безпосередньо до нього. По-перше, у ст. 58 Конституції України не йдеться про зворотню дію власне кримінального закону. Там застосовано широкий правовий підхід. По-друге, зазначена позиція О. І. Денькович, за своєю сутністю, є визнанням пріоритету закону над правом. З такою теоретичною позицією складно погодитися, оскільки вона недооцінює важливість верховенства права і пов'язана з контроверсійним сприйняттям авторкою ч. 1 ст. 58 Конституції України, яка передбачає: закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи.

З позицій філософії права наведений вище підхід є втіленням світоглядного ідеалу юридичної догматики, наслідком чого може бути крайній формалізм відповідних рішень. Це правильно підкреслено у монографії М. І. Козюбри: «Повністю нейтральних до світогляду, «стерильних», соціально-гуманітарних наук не існує. Тим паче це стосується правознавства. Зведення його до «юридичної догматики» означає нехтування у ньому ідеально-духовного та примітивізацію практичного компоненту, що веде в кінцевому підсумку до крайнього формалізму, за якого перевага надається формі, а не змісту»³⁰.

Таким чином, прихильники позитивістського підходу вважають, що за відсутності потрібних змін кримінального закону не може йтися про зворотню дію закону у часі, якщо змін зазнали лише норми іншої галузі права, до якої відсилає кримінально-правова норма з бланкетною

²⁹ Денькович О. І. Тлумачення кримінально-правових норм у рішеннях Конституційного Суду України: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2015. С. 71.

³⁰ Козюбра М. І. Практична філософія права: монографія. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2024. С. 41.

диспозицією. Провідним аргументом цієї позиції є зміст згаданого вище Рішення Конституційного Суду України від 19 квітня 2000 р. № 6-рп/2000.

Другий підхід (ґрунтується на розмежуванні закону і правової норми). Ядро цього підходу можна лаконічно сформулювати так: зміна нормативно-правового акта, до якого відсилає бланкетна диспозиція, впливає на зміст кримінального закону; для застосування закон тлумачиться, а тлумачення – це з'ясування внутрішнього змісту кримінально-правової норми, а не лише її зовнішньої форми у вигляді закону.

З аргументацією науковців, які обстоюють перший підхід (щодо неприпустимості зворотної дії кримінального закону) не погоджується Ю. А. Пономаренко. Як переконливе сприймається обґрунтування науковцем того, що висновку про криміналізацію або декриміналізацію за бланкетної диспозиції норми КК потрібно доходити на підставі системного аналізу кримінального закону та норм іншого правового акта, до якого відсилає ця бланкетна диспозиція. На думку Ю. А. Пономаренка, зворотну дію в часі повинен мати будь-який кримінальний закон, що скасовує або пом'якшує кримінальну відповідальність, незалежно від того, відбулося це у зв'язку із зміною його форми, змісту або форми та змісту одночасно³¹.

Прихильниками цього підходу можна визнати М. І. Панова і Н. Д. Квасневську, які зазначають: «При зміні нормативно-правових актів і їх норм, що входять до змісту бланкетних диспозицій, відповідним чином змінюється і зміст закону про кримінальну відповідальність. У випадках, коли змінений таким чином закон про кримінальну відповідальність скасовує злочинність діяння, пом'якшує кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшує становище особи, він згідно з ч. 1 ст. 5 КК України повинен мати зворотну дію у часі»³².

³¹ Пономаренко Ю. До питання про можливість зворотної дії кримінального закону в часі при збільшенні мінімального розміру заробітної плати. *Предпринимательство, хозяйство и право*. 2000. № 9. С. 43–44.

³² Панов М. І., Квасневська Н. Д. Кримінально-правова норма при бланкетній диспозиції закону про кримінальну відповідальність: поняття і особливості застосування. *Теоретичні та прикладні проблеми*

До системного тлумачення міжгалузевої взаємодії правових норм, як теоретичного доводу на користь позиції про можливість зворотної дії кримінального закону у разі опосередкованої декриміналізації діяння, звертаються й інші автори. Наприклад, А. А. Музика і С. Р. Багіров вважають, що представники позитивістського підходу ігнорують системні зв'язки кримінального права з іншими галузями права і штучно перебільшують роль форми кримінального закону над його змістом. На прикладі справи щодо розголошення державної таємниці, коли після початку кримінального провадження за ст. 328 КК України відповідні відомості були згодом виключені з кола тих, що становлять державну таємницю, науковці зазначають: «Річ у тім, що пізнати суть поведінки, яка забороняється кримінальним законом за допомогою норм з бланкетними диспозиціями, можна лише на підставі звернення до змісту іншого нормативного акта, де більш детально описано ознаки цієї поведінки. До моменту виключення відповідних відомостей з обсягу інформації, що становить державну таємницю, розголошення такої інформації дійсно утворювало склад злочину. Проте на момент внесення відомостей до ЄРДР або ж судового розгляду, якщо ці відомості вже були виключені з відповідного переліку інформації, що становить державну таємницю, органи досудового розслідування або суд мають справу з декриміналізованим діянням. Зовнішня оболонка у вигляді відповідної статті кримінального закону, або *форма*, залишається, проте *зміст* норми змінився. Тому й правові наслідки мають визначатися у такий спосіб: кримінальна відповідальність виключається через втрату протиправності у межах тієї галузі права, до змісту якої відсилає кримінально-правова норма з бланкетною диспозицією. Це має призвести до

застосування принципу зворотної дії кримінального закону в часі, оскільки кримінальна відповідальність скасована опосередковано»³³.

Ще раніше, у 2008 р., А. А. Музика разом із співавторами (О. М. Литвак і О. П. Горох) звертався до цього питання. Науковці зазначали: «Положення КК про зворотню дію в часі змін і доповнень, які пом'якшують або іншим чином поліпшують становище особи, стосується й випадків, коли кримінально-правова норма опосередковано наповнюється новим змістом через “трансляцію” відповідною приміткою (наприклад, до ст. ст. 185, 209, 305 КК) змін і доповнень, що вносяться до галузевого законодавства»³⁴.

Підхід щодо розмежування закону і правової норми (і пов'язана з ним можливість опосередкованої декриміналізації) сприймається нами як теоретично обґрунтований; він спирається на пріоритет права над законом, тобто відповідає верховенству права. Проте в ньому приховується певна небезпека для практичних працівників, оскільки під час ухвалення рішення, наприклад, суддею, йому (або їй) доведеться діяти всупереч позиції, викладеній у згаданому вище Рішенні Конституційного Суду України від 19 квітня 2000 р. № 6-рп/2000. Виникає запитання: чи не опиниться тоді суддя у фактичному і юридичному стані невиконання рішення Конституційного Суду України, що загрожує застосуванням ч. 4 ст. 382 КК України?

На нашу думку, підстав для притягнення до кримінальної відповідальності за невиконання рішення Конституційного Суду України немає. Річ у тім, що сутність будь-якого рішення Конституційного Суду України – це відповідь на питання, чи відповідають певні положення нормативно-правового акта Конституції України. Якщо у рішенні аналізується кримінальне законодавство, яке втратило чинність, і зараз у державі є чинним інший КК, то обґрунтованість подальшого використання

³³ Музика А. А., Багіров С. Р. Верховенство права і правовий прагматизм як наукові методи дослідження. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. Т. 30. № 3. С. 110.

³⁴ Литвак О. М., Музика А. А., Горох О. П. Закон України від 15 квітня 2008 р. щодо гуманізації кримінальної відповідальності: загальне враження. *Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення. Прогалини у кримінальному законодавстві*. Міжнародний симпозіум, 12–13 вересня 2008 р. Тези і реферати доповідей, тексти повідомлень. Львів, 2008. С. 121–122.

такого рішення є сумнівною. Проведемо аналогію з постановами Пленуму Верховного Суду України. У практиці їх використання є можливим лише у тій частині, яка відповідає чинному кримінальному законодавству.

Теоретичним обґрунтуванням викладеної вище позиції є те, що у загальній теорії права визнається підхід, відповідно до якого інтерпретаційний акт припиняє свою дію у разі його скасування або заміни іншим інтерпретаційним актом, а також у разі припинення дії юридичних актів, положення яких виступали предметом тлумачення³⁵.

Розглядаючи сумнівність ідеї про те, що за жодних обставин неможливо відступати від рішення Конституційного Суду України, О. О. Дудоров слушно підкреслює: «Виокремлю і формальну причину того, чому на це рішення КСУ, яке є обов'язковим для виконання на території України, у досліджуваному аспекті можна і не зважати: КСУ вирішував питання про зворотню дію в часі щодо абзаців другого і третього примітки до ст. 81 КК України 1960 р., а в них, на відміну від примітки до ст. 212 КК 2001 р., фігурував не визначений законом н.м.д.г., а встановлюваний, як правило, підзаконними нормативними актами мінімальний розмір заробітної плати»³⁶.

Істотної критики згадане Рішення Конституційного Суду України від 19 квітня 2000 р. № 6-рп/2000 зазнало з боку О. К. Маріна, який слушно підкреслив у позиції суддів плутанину в термінології, відсутність розрізнення права і закону, а також дискусійне розуміння змісту норми з бланкетною диспозицією. Науковець, зокрема, зазначає: «Помилка, видається, полягає у тому, що бланкетна норма (диспозиція норми) має якийсь загальний зміст. Вона такого змісту не має. Більше того, застосуванню підлягає ні бланкетна диспозиція норми зі «загальним» змістом, ні «словесно документальна форма

³⁵ Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. Харків: Право, 2011. С. 438.

³⁶ Дудоров О. О. Доктринальне і судове тлумачення кримінально-правового поняття «зміна обстановки» (на прикладі злочинного ухилення від оподаткування). *Законодавство України. Науково-практичні коментарі*. 2005. № 6. С. 26–61. Див.: Дудоров О. О. Вибрані праці з кримінального права / Переднє слово д-ра юрид. наук, проф. В. О. Навроцького / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. С. 272–273.

кримінального закону», яка за задумом Конституційного Суду «змін не зазнавала». Застосуванню підлягає кримінально-правова норма, що містить ознаки складу злочину, конкретизовані там, де вони конкретизовані»³⁷.

У Рішенні Конституційного Суду України від 19 квітня 2000 р. зазначено: «Зміни, що вносяться до нормативно-правових актів інших галузей права, посилення на які містить бланкетна диспозиція, не змінюють словесно-документну форму кримінального закону. Така диспозиція кримінально-правової норми залишається незмінною. Кримінальний закон і за наявності нового, конкретизованого іншими нормативно правовими актами змісту бланкетної диспозиції кримінально-правової норми не можна вважати новим – зміненим і застосовувати до нього положення ч. 1 ст. 58 Конституції України та ч. 2 ст. 6 Кодексу»³⁸.

Автори цього Рішення стверджують, що кримінальний закон не зазнає змін, яких би змін не зазнавали інші нормативні акти, до яких цей закон відсилає. Послідовне логічне розгортання цієї позиції (зворотну дію має лише змінений кримінальний закон) водночас унеможлиблює застосування кримінального закону й у разі, коли обсяг протиправної поведінки в іншому нормативному акті збільшився – наприклад, додано нові положення до Правил дорожнього руху, якими встановлено додаткові обов'язки водія транспортного засобу. Але ж кримінальний закон не зазнав змін – отже, має застосовуватися з урахуванням лише того обсягу бланкетності в іншому нормативно-правовому акті, який містився на момент набрання чинності цим кримінальним законом. Таким чином, за логікою представників підходу «кримінальний закон не зазнав змін» це означає, що неможливо притягнути до кримінальної відповідальності особу за порушення нових норм, оскільки кримінальний закон не зазнав змін. З цього випливає висновок про

³⁷ Марін О. К. Ще раз про зворотну дію кримінального закону у часі в аспекті опосередкованої криміналізації. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2018. Вип. 67. С. 209.

³⁸ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 58 Конституції України, статей 6, 81 Кримінального кодексу України (справа про зворотну дію кримінального закону в часі) від 19.04.2000 року № 6-рп/2000. Справа № 1-3/2000. Офіційний вісник України. 2000. № 39. С. 77.

необхідність застосування лише того нормативного регулювання (тих нормативних актів, до яких відсилає кримінально-правова норма), яке було в момент набрання чинності кримінальним законом.

Як бачимо, викладене у Рішенні розуміння зміненого кримінального закону у разі норм з бланкетними диспозиціями призводить до абсурдних висновків. Відповідно до погляду на цю проблему А. А. Музики, офіційна позиція Конституційного Суду України в аналізованому рішенні названа науковцем одіозною³⁹. Згідно з думкою О. О. Дудорова, послідовне сприйняття аргументації Конституційного Суду України про визначення злочину виключно законом призводить до висновку про неконституційність існування як таких кримінально-правових норм із бланкетними диспозиціями⁴⁰.

Ще одним підтвердженням спірності позиції, викладеної у Рішенні Конституційного Суду України від 19 квітня 2000 р., є те, що 7 жовтня 2024 року у справі № 278/1566/21 від неї відступила (в аспекті розуміння поняття «кримінальний закон») Об'єднана палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду. Спираючись на відповідне рішення ЄСПЛ, Верховний Суд зазначив, зокрема, таке: «Закон № 3886-ІХ, яким унесені зміни до ст. 51 КУпАП, є законом про кримінальну відповідальність, що скасовує кримінальну протиправність у значенні ст. 5 КК для тих діянь, які до набрання цим Законом чинності вважалися кримінальним правопорушенням, однак після набрання ним чинності підпадають під ознаки адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 51 КУпАП. Зміни, внесені Законом № 3886-ІХ, мають зворотну дію в часі»⁴¹. Таким чином, Об'єднана палата вважає, що висновки Конституційного Суду України в цьому рішенні не

³⁹ Музика А. А. Вітчизняне дослідження проблем звільнення від покарання та його відбування (нетрадиційна рецензія). *Наука і правоохорона*. 2013. № 1 (19). С. 349.

⁴⁰ Дудоров О. О. Бланкетність і зворотна сила кримінального закону. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 5. С. 176.

⁴¹ Судова влада України: ОП ККС ВС зробила висновок щодо декриміналізації викрадення чужого майна шляхом крадіжки. URL: <https://court.gov.ua/archive/1684693/> (дата звернення: 11.11.2024).

можуть бути застосовані до ситуації, яка виникла у зв'язку з обговорюваною зміною до ст. 51 КУпАП⁴².

Повертаючись до можливої кримінальної відповідальності за невиконання рішення Конституційного Суду України, тепер поставимо питання: чи може існувати юридичний обов'язок дотримуватися рішення, яке ухвалювалося за іншим кримінальним законодавством та колишнім Кримінально-процесуальним кодексом, втратило актуальність та ще й містить теоретично сумнівну правову позицію?

Третій підхід (ґрунтується на врахуванні міжгалузевих зв'язків кримінального права). Представники цього підходу обстоюють позицію, що кримінальний закон для застосування положень про його зворотну дію вимагає зміни саме кримінального закону, а не інших нормативно-правових актів, що унеможлиблює застосування положень ст. 5 КК України. Тому сприятливе для особи рішення має ухвалюватися за допомогою міжгалузевих зв'язків, тобто у цьому випадку – із застосуванням конституційного ресурсу долання прогалини, передбаченого положеннями ч. 1 ст. 58 Конституції України.

Подібну позицію обстоює, наприклад, А. А. Музика, який критично поставився до думки Є. О. Письменського про необхідність застосування ч. 2 ст. 74 КК України у разі декриміналізації через зміну або скасування законів та інших підзаконних нормативно-правових актів. Зокрема, А. А. Музика аргументує: «Така рекомендація є некоректною. По-перше, у ч. 2 ст. 74 КК України йдеться про усунення караності діяння винятково *законом*. І тому, по-друге, у подібних випадках, відповідно до ч. 3 ст. 8 Конституції України (її норми є нормами прямої дії), має застосовуватися не зазначена норма

⁴² Верховний Суд поставив крапку у питанні, чи відбулася декриміналізація дрібних крадіжок. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/313374-verkhovnyy-sud-postavil-tochku-v-voprose-proizoshla-li-dekriminalizatsiya-melkikh-krazh> (дата звернення: 11.11.2024).

кримінального закону, а ч. 1 ст. 58 Основного Закону України стосовно зворотної дії законів *та інших нормативно-правових актів у часі*⁴³.

О. О. Дудоров також вважає, що попри вагомий вплив на окреслення меж злочинного діяння, інші нормативно-правові акти не можуть визнаватися законом про кримінальну відповідальність, як цього прямо (формально) вимагає чинна редакція ст. 5 КК України⁴⁴. І хоча чинний КК України не містить положень про віднесення до джерел кримінального законодавства інших нормативно-правових актів, що унеможливило б застосування ст. 5 КК України у разі опосередкованої декриміналізації, остаточний висновок про можливість зворотної сили іншого нормативно-правового акта випливає з положень ч. 1 ст. 58 Конституції України.

Отже, загальна позиція науковців цієї групи полягає в такому: у разі опосередкованої криміналізації застосуванню підлягає ч. 1 ст. 58 Конституції України як норма прямої дії.

Легальне врегулювання у Кримінальному кодексі зворотної дії нормативно-правових актів у разі опосередкованої декриміналізації.

Враховуючи розмаїття підходів до поняття і правових наслідків опосередкованої декриміналізації, ми схилиємося до думки про необхідність належного правового врегулювання висвітлених вище дискусійних питань, яке зняло б юридичну невизначеність. Підтримуємо позицію О. О. Дудорова, який акцентує на доречності законодавчого врегулювання можливості застосувати зворотню дію кримінального закону з бланкетною диспозицією при зміні останньої; при цьому науковець правильно підкреслює, що йтися має про зворотню дію не кримінального закону, а зміненої кримінально-правової норми⁴⁵.

⁴³ Музика А. А. Вітчизняне дослідження проблем звільнення від покарання та його відбування (нетрадиційна рецензія). *Наука і правоохорона*. 2013. № 1 (19). С. 349.

⁴⁴ Дудоров О. О. Бланкетність і зворотна сила кримінального закону. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 5. С. 178.

⁴⁵ Дудоров О. О. Там само. С. 178.

В теорії кримінального права на сьогодні викладено такі пропозиції щодо легального врегулювання зворотної дії нормативно-правових актів у разі опосередкованої декриміналізації.

Передусім слід згадати проєкт відповідних норм, запропонованих у монографії Г. З. Яремко. На думку вченої, потрібно доповнити ч. 1 ст. 5 КК України таким абзацом: «Закони та підзаконні нормативно-правові акти, до яких відсилають бланкетні диспозиції у статтях Особливої частини цього Кодексу, мають зворотню дію у часі у випадках, якщо у зв'язку з їх прийняттям, зміною чи скасуванням діяння, передбачені статтями Особливої частини цього Кодексу, перестають бути злочинними, пом'якшується кримінальна відповідальність особи або іншим чином поліпшується становище особи»⁴⁶.

Долучився до обговорення цього питання й О. О. Дудоров. Науковець вказав на проблему, яку може потягнути реалізація пропозиції Г. З. Яремко. Вказівка в кримінальному законі і на підзаконні нормативно-правові акти входить у суперечність з положеннями Конституції України: по-перше, ч. 2 ст. 58 Конституції України, згідно з якою лише закон має визнавати діяння правопорушенням; по-друге, з п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України, відповідно до якого виключно законами визначаються діяння, які є злочинами, та відповідальність за них. Через ці міркування О. О. Дудоров пропонує у статті 5 КК України замінити поняття «закон про кримінальну відповідальність» на термін «закон»⁴⁷.

Водночас, як правильно зазначає й сам О. О. Дудоров, термін «закон» не охопить підзаконні нормативно-правові акти, до яких передусім відсилають кримінально-правові норми з бланкетними диспозиціями. Тоді випадки опосередкованої декриміналізації будуть, як і раніше, охоплюватися

⁴⁶ Яремко Г. З. Бланкетні диспозиції в статтях Особливої частини Кримінального кодексу України: монографія. Львів: Львівський держ. ун-т внутр. справ, 2011. С. 164.

⁴⁷ Дудоров О. О. Бланкетність і зворотна сила кримінального закону. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 5. С. 179.

конституційним приписом про зворотну дію нормативно-правових актів, які пом'якшують або скасовують відповідальність особи⁴⁸.

За таких обставин виникає запитання: що тоді дають пропоновані зміни, якщо все одно доведеться використовувати положення ч. 1 ст. 58 Конституції України як норми прямої дії? Можливо, було б більш доцільним замінити словосполучення «закон про кримінальну відповідальність» терміном «законодавство»? Так, згідно з тлумаченням, здійсненим Конституційним Судом України у Рішенні від 9 липня 1998 р. № 12-рп/98 у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміна «законодавство»), термін «законодавство» досить широко використовується у правовій системі в основному у значенні як сукупності законів та інших нормативно-правових актів, що регламентують ту чи іншу сферу суспільних відносин і є джерелами певної галузі права⁴⁹.

Таким чином, поняття «законодавство» або «кримінальне законодавство» включатиме й підзаконні нормативно-правові акти, до яких відсилають кримінально-правові норми з бланкетними диспозиціями. За таких обставин зворотною дією володітиме саме *кримінально-правова норма*, обсяг поняття якої частково охоплюватиметься поняттям «кримінальне законодавство».

Проте не зайвим буде нагадати, що розробники проєкта нового Кримінального кодексу вирішили застосувати іншу термінологію в аспекті зворотної дії положень Кримінального кодексу. У статті 1.3.2. «Зворотна дія Кримінального кодексу в часі» запропоновано такі формулювання (наводимо витяг, загалом стаття містить 5 частин):

⁴⁸ Дудоров О. О. Бланкетність і зворотна сила кримінального закону. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 5. С. 179.

⁴⁹ Рішення Конституційного Суду України від 9 липня 1998 р. № 12-рп/98 у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміну «законодавство»): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-98#Text> (дата звернення: 08.11.2024).

«Стаття 1.3.2. Зворотна дія Кримінального кодексу в часі

1. Зворотною дією Кримінального кодексу в часі є застосування до особи положень цього Кодексу, що набули чинності після вчинення особою діяння, якщо на підставі раніше чинного закону до неї підлягали застосуванню кримінально-правові засоби.

2. Положення Кримінального кодексу, яким скасовано кримінальну відповідальність за діяння, пом'якшено кримінально-правовий засіб або іншим чином поліпшено правовий статус особи, яка вчинила діяння, передбачене Кримінальним кодексом, має зворотну дію в часі»⁵⁰.

Як випливає з наведеного, розробники проєкту застосували поняття «положення Кримінального кодексу», ймовірно, прагнучи зняти суперечності застосування термінів «закон про кримінальну відповідальність», «кримінальний закон» тощо. З одного боку, поняття «положення» є більш широким і, судячи з усього, мало б охопити доволі дискусійні вказівки на типи нормативно-правових актів. Водночас суперечності застосування поняття «положення Кримінального кодексу» продовжують існувати в аспекті опосередкованої декриміналізації. Це відбувається через те, що зміст підзаконних нормативно-правових актів утворюється *положеннями відповідних нормативних актів*, які не охоплюються поняттям «положення Кримінального кодексу». Інакше нам довелося б визнати, що ці підзаконні нормативно-правові акти містять кримінально-правові норми. На жаль, підготовлена авторами нового КК монографія, що згідно з анотацією «присвячена обґрунтуванню передумов розробки, визначенню концептуальних засад та опису основних положень проєкту нового Кримінального кодексу»⁵¹, не містить роз'яснень щодо тлумачення поняття «положення Кримінального кодексу».

⁵⁰ Текст проєкту нового Кримінального кодексу України станом на 01.08.2024 р. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/08/02/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-stanom-na-01-08-2024.pdf> (дата звернення: 10.11.2024).

⁵¹ Проєкт нового Кримінального кодексу України: передумови розробки, концептуальні засади, основні положення: монографія. Андрушко П. П., Бакумов О. С., Баулін Ю. В., Бурдін В. М., Вишневська

Висновки. Отже, одним із дискусійних питань теорії і практики застосування кримінально-правових норм з бланкетними диспозиціями є визначення правових наслідків опосередкованої декриміналізації. Йдеться про ситуацію, коли вчинене в минулому кримінальне правопорушення вже не є таким, оскільки відбулися зміни у нормативно-правовому акті, до якого відсилає кримінально-правова норма з бланкетною диспозицією.

Нині можна стверджувати про наявність трьох наукових підходів щодо розв'язання цієї проблеми. Представники першого підходу, який ми умовно назвали «позитивістський», вважають, що зміна нормативно-правових актів, до яких відсилає кримінально-правова норма з бланкетною диспозицією, не тягне зворотної дії кримінального закону, оскільки ст. 5 КК України передбачає лише зміни, внесені до кримінального закону, а не до інших нормативно-правових актів. На їхню думку, декриміналізація у такий спосіб не відбувається, тому кримінальне провадження має тривати звичайним шляхом, а особа підлягає кримінальній відповідальності, оскільки її поведінка, на момент вчинення, була кримінально протиправною. Спірність (а то й неприйнятність) цього підходу полягає в тому, що особа підлягає кримінальній відповідальності за діяння, яке у теперішній момент не є кримінально караним.

Другий підхід (ґрунтується на розмежуванні права і закону) утворений позицією науковців, що сприймають кримінальний закон і додаткову нормативну підставу кримінально-правової кваліфікації як елементи єдиного системного об'єкта – кримінально-правової норми. Це дає їм підстави для висновку про можливість зворотної дії кримінально-правової норми, якщо змін зазнала додаткова нормативна підстава кримінально-правової кваліфікації. Дискусійність цього підходу полягає в тому, що ст. 5 КК

України формально передбачає зворотню дію саме *кримінального закону*, а не *кримінально-правової норми*.

Представники третього підходу (ґрунтується на врахуванні міжгалузевих зв'язків кримінального права) погоджуються з опосередкованою декриміналізацією, з тим, що особа не повинна підлягати кримінальній відповідальності за поведінку, яка у теперішній момент не є кримінально протиправною, але рішення щодо цього пропонують ґрунтувати не на ст. 5 КК України, а на ч. 1 ст. 58 Конституції України.

Перспективи подальших розвідок. Враховуючи тривалу дискусію щодо опосередкованої декриміналізації та існування кількох теоретичних підходів до розв'язання проблеми зворотної дії законів і інших нормативно-правових актів у разі застосування кримінально-правових норм з бланкетною диспозицією, було б доречно зняти неоднозначність питання на рівні кримінального закону. Є підстави для висновку, що авторам проєкта КК, які застосували у статті 1.3.2. «Зворотна дія Кримінального кодексу в часі» неоднозначне поняття «положення Кримінального кодексу», поки що не вдалося на рівні нормопроекування розв'язати проблему, яка тривалий час існує у теорії і практиці застосування кримінально-правових норм з бланкетними диспозиціями. Вважаємо, що для дотримання принципу юридичної визначеності термін «положення Кримінального кодексу» потребує роз'яснення у розділі 1.4. «Глосарій» проєкту КК.

Список використаних джерел

1. Антонюк Наталія. Чи може йтися про склад злочину, передбаченого ч. 1 ст. 328 КК. URL: <https://www.facebook.com/100010710813967/posts/1892813791085630/> (дата звернення: 10.03.2023).
2. Балобанова Д. О. Динаміка кримінального права (теоретико-прикладне дослідження): дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2021. 476 с.
3. Балобанова Д. О. Теорія криміналізації: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2007. 208 с.

4. Болдарь Г. Є. Бланкетність як форма міжгалузевих зв'язків кримінального права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. № 7. С. 176–179.

5. Борисов В. І., Панов М. І. Диспозиція норми кримінального права. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 17: Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. С. 149–152.*

6. Верховний Суд поставив крапку у питанні, чи відбулася декриміналізація дрібних крадіжок. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/313374-verkhovnyy-sud-postavil-tochku-v-voprose-proizoshla-li-dekriminalizatsiya-melkikh-krazh> (дата звернення: 11.11.2024).

7. Денькович О. І. Тлумачення кримінально-правових норм у рішеннях Конституційного Суду України: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2015. 271 с.

8. Дудоров О. О. Вибрані праці з кримінального права / Переднє слово д-ра юрид. наук, проф. В. О. Навроцького / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. 952 с.

9. Дудоров О. О. Бланкетність і зворотна сила кримінального закону. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 5. С. 175–180.

10. Дудоров О. О. Бланкетність у кримінальному праві: проблеми і перспективи. *Вибрані праці з кримінального права*. Луганськ: Луганський державний університет внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка, 2010. С. 50–56.

11. Дудоров О. О. Доктринальне і судове тлумачення кримінально-правового поняття «зміна обстановки» (на прикладі злочинного ухилення від оподаткування). *Законодавство України. Науково-практичні коментарі*. 2005. № 6. С. 26–61.

12. Дудоров О. О. Про місце бланкетної диспозиції норми кримінально-правової заборони у конкретизації змісту складу злочину. *Вісник Академії адвокатури*. 2009. Число 1 (14). С. 257–260.

13. Дудоров О. О. Проблеми кримінально-правової охорони системи оподаткування України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2007. 34 с.

14. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. Харків: Право, 2011. 584 с.

15. Загинеї З. А. Кримінально-правова герменевтика: монографія. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2015. 380 с.

16. Козюбра М. І. Практична філософія права: монографія. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2024. 496 с.

17. Литвак О. М., Музика А. А., Горох О. П. Закон України від 15 квітня 2008 р. щодо гуманізації кримінальної відповідальності: загальне

враження. *Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення. Прогалини у кримінальному законодавстві. Міжнародний симпозиум, 12–13 вересня 2008 р. Тези і реферати доповідей, тексти повідомлень.* Львів, 2008. С. 121–122.

18. Лісняк В. В. Пізнання суб'єкта злочину в аспекті бланкетності кримінально-правових норм (на прикладі ст. 320 КК України). *Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 9–10 жовтня 2014 р.)* / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Харків: Право, 2014. С. 289–292.

19. Лісняк В. В. Про бланкетний характер диспозиції у ст. 320 Кримінального кодексу України. *Наука і правоохорона.* 2013. № 3. С. 154–162.

20. Марін О. К. Зміни у податковому законодавстві та їх вплив на дію Кримінального кодексу України. *Життя і право.* 2004. № 2. С. 69–74.

21. Марін О. К. Ще раз про зворотню дію кримінального закону у часі в аспекті опосередкованої криміналізації. *Вісник Львівського університету. Серія юридична.* 2018. Вип. 67. С. 205–212.

22. Музика А. А. Вітчизняне дослідження проблем звільнення від покарання та його відбування (нетрадиційна рецензія). *Наука і правоохорона.* 2013. № 1 (19). С. 343–368.

23. Музика А. А., Азаров Д. С. Проблема бланкетних диспозицій в українській кримінально-правовій доктрині. *Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення: тези доповідей та повідомлень учасників Міжнародного симпозиуму, 21–22 вересня 2012 року.* Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. С. 459–466.

24. Музика А. А., Багіров С. Р. Бланкетна диспозиція норми кримінального права і ст. 58 Конституції України: є привід для дискусії. Матеріали IV Яценківських читань: 1. Збірка тез доповідей учасників науково-практичної конференції «Сучасне кримінальне право України: конституційний, міжнародно-правовий та порівняльно-правовий виміри» (26 грудня 2023 року) / упоряд. А. А. Стрижевська, С. Д. Шапченко, К. П. Задоя. Київ, 2024. С. 39–43.

25. Музика А. А., Багіров С. Р. Верховенство права і правовий прагматизм як наукові методи дослідження. *Вісник Національної академії правових наук України.* 2023. Т. 30. № 3. С. 98–125.

26. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації: навчальн. посіб. 2-ге вид. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 512 с.

27. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації: навчальн. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 704 с.

28. Навроцький В. О. Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації. Київ: Атіка, 1999. 464 с.

29. Панов М. І., Квасневська Н. Д. Кримінально-правова норма при бланкетній диспозиції закону про кримінальну відповідальність: поняття і особливості застосування. *Теоретичні та прикладні проблеми сучасного кримінального права*: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., м. Луганськ, 19 – 20 квітня 2012 р. / Упорядн.: Є. О. Письменський, Ю. Г. Старовойтова. МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. С. 391–396.

30. Панов М., Квасневська Н. Кваліфікація злочинів при бланкетній диспозиції закону про кримінальну відповідальність. *Право України*. 2010. № 9. С. 47–56.

31. Панов Н. И., Квасневская Н. Д. Уголовно-правовая норма при бланкетной диспозиции закона об уголовной ответственности: понятие и особенности применения. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2016. № 1 (6). С. 113–130.

32. Пономаренко Ю. До питання про можливість зворотної дії кримінального закону в часі при збільшенні мінімального розміру заробітної плати. *Предпринимательство, хозяйство и право*. 2000. № 9. С. 43–44.

33. Проект нового Кримінального кодексу України: передумови розробки, концептуальні засади, основні положення: монографія. Андрушко П. П., Бакумов О. С., Баулін Ю. В., Бурдін В. М., Вишневська І. А., Горох О. П., Гуторова Н. О., Марчук Н. О., Навроцький В. О., Пономаренко Ю. А., Стрельцов Є. Л., Хавронюк М. І. // За заг. ред. Ю. В. Бауліна, М. І. Хавронюка. Київ: Компанія ВАІТЕ, 2024. 494 с.

34. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміну «законодавство») від 9 липня 1998 р. № 12-рп/98: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-98#Text> (дата звернення: 08.11.2024).

35. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 58 Конституції України, статей 6, 81 Кримінального кодексу України (справа про зворотню дію кримінального закону в часі) від 19.04.2000 року № 6-рп/2000. Справа № 1-3/2000. Офіційний вісник України. 2000. № 39. С. 77.

36. Судова влада України: ОП ККС ВС зробила висновок щодо декриміналізації викрадення чужого майна шляхом крадіжки. URL: <https://court.gov.ua/archive/1684693/> (дата звернення: 11.11.2024).

37. Текст проекту нового Кримінального кодексу України станом на 01.08.2024 р. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/08/02/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-stanom-na-01-08-2024.pdf> (дата звернення: 10.11.2024).

38. Ус О. В. Кваліфікація злочину, передбаченого бланкетною диспозицією. *Право і суспільство*. 2018. № 2. Частина 2. С. 179–186.

39. Яремко Г. З. Бланкетні диспозиції в статтях Особливої частини Кримінального кодексу України: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2010 408 с.

40. Яремко Г. З. Бланкетні диспозиції в статтях Особливої частини Кримінального кодексу України: монографія. Львів: Львівський держ. ун-т внутр. справ, 2011. 432 с.

REFERENCES

1. Antoniuk, Nataliia. Chy mozhe ytysia pro sklad zlochyну, peredbachenoho ch. 1 st. 328 KK... URL: <https://www.facebook.com/100010710813967/posts/1892813791085630/> [in Ukrainian].

2. Balobanova, D. (2021). Dynamika kryminalnoho prava (teoretyko-prykladne doslidzhennia). *Doctor's thesis*. Odesa [in Ukrainian].

3. Balobanova, D. (2007). Teoriiia kryminalizatsii. *PhD thesis*. Odesa [in Ukrainian].

4. Boldar, H. (2014). Blanketnist yak forma mizhhaluzevykh zviazkiv kryminalnoho prava. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, 7, 176–179 [in Ukrainian].

5. Borysov, V., Panov, M. (2017). Dyspozytsiia normy kryminalnoho prava. *Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia: Kharkiv: Pravo* [in Ukrainian].

6. Verkhovnyi Sud postaviv krapku u pytanni, chy vidbulasia dekriminalizatsiia dribnykh kradizhok. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/313374-verkhovnyy-sud-postavil-tochku-v-voprose-proizoshla-li-dekriminalizatsiya-melkikh-krazh> [in Ukrainian].

7. Denkovich, O. (2015). Tlumachennia kryminalno-pravovykh norm u rishenniakh Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy. *PhD thesis*. Lviv [in Ukrainian].

8. Dudorov, O. (2010). Vybrani pratsi z kryminalnoho prava. Luhansk: RVV LDUVS im. E.O. Didorenka [in Ukrainian].

9. Dudorov, O. (2015). Blanketnist i zvorotna syła kryminalnoho zakonu. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 5, 175–180 [in Ukrainian].

10. Dudorov, O. (2010). Blanketnist u kryminalnomu pravi: problemy i perspektyvy. *Vybrani pratsi z kryminalnoho prava*. Luhansk, 50–56 [in Ukrainian].

11. Dudorov, O. (2005). Doktrynalne i sudove tlumachennia kryminalno-pravovoho poniattia «zmina obstanovky» (na prykladi zlochyнного ukhylennia vid opodatkuvannia). *Zakonodavstvo Ukrainy. Naukovo-praktychni komentari*, 6, 26–61 [in Ukrainian].

12. Dudorov, O. (2009). Pro mistse blanketnoi dyspozytsii normy kryminalno-pravovoi zaborony u konkretyzatsii zmistu skladu zlochyну. *Visnyk Akademii advokatury*, 1, 257–260 [in Ukrainian].

13. Dudorov, O. (2007). Problemy kryminalno-pravovoi okhorony systemy opodatkovannia Ukrainy. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

14. Zahalna teoriia derzhavy i prava. (2011). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

15. Zahynei, Z. (2015). Kryminalno-pravova hermenevtyka. Kyiv: Vydavnychiy dim «ArtEk» [in Ukrainian].

16. Koziubra, M. (2024). Praktychna filosofii prava. Kyiv: DUKh I LITERA [in Ukrainian].

17. Lytvak, O., Muzyka, A., & Horokh, O. (2008). Zakon Ukrainy vid 15 kvitnia 2008 r. shchodo humanizatsii kryminalnoi vidpovidalnosti: zahalne vrazhennia. *Kryminalnyi kodeks Ukrainy 2001 r.: problemy zastosuvannia i perspektyvy udoskonalennia. Prohalyny u kryminalnomu zakonodavstvi*. Mizhnarodnyi sympozium, 12–13 veresnia 2008 r. Tezy i referaty dopovidei, teksty povidomlen. Lviv, 121–122 [in Ukrainian].

18. Lisniak, V. (2014). Piznannia subiekta zlochynu v aspekti blanketnosti kryminalno-pravovykh norm (na prykladi st. 320 KK Ukrainy). *Nauka kryminalnogo prava v systemi mizhdystsyplynarnykh zviazkiv: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Kharkiv, 9–10 zhovtnia 2014 r.)* Kharkiv, 289–292 [in Ukrainian].

19. Lisniak, V. (2013). Pro blanketnyi kharakter dyspozytsii u st. 320 Kryminalnogo kodeksu Ukrainy. *Nauka i pravookhorona*, 3, 154–162 [in Ukrainian].

20. Marin, O. (2004). Zminy u podatkovomu zakonodavstvi ta yikh vplyv na diiu Kryminalnogo kodeksu Ukrainy. *Zhyttia i pravo*, 2, 69–74 [in Ukrainian].

21. Marin, O. (2018). Shche raz pro zvorotnu diiu kryminalnogo zakonu u chasi v aspekti oposeredkovanoi kryminalizatsii. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia yurydychna*. Vyp. 67, 205–212 [in Ukrainian].

22. Muzyka, A. (2013). Vitchyzniane doslidzhennia problem zvilnennia vid pokarannia ta yoho vidbuvannia (netradytsiina retsenziia). *Nauka i pravookhorona*, 1, 343–368 [in Ukrainian].

23. Muzyka, A., Azarov, D. (2012). Problema blanketnykh dyspozytsii v ukrainskii kryminalno-pravovii doktryni. *Kryminalnyi kodeks Ukrainy 2001 r.: problemy zastosuvannia i perspektyvy udoskonalennia: tezy dopovidei ta povidomlen uchasnykiv Mizhnarodnogo sympoziumu, 21–22 veresnia 2012 roku*. Lviv, 459–466 [in Ukrainian].

24. Muzyka, A., Bahirov, S. (2024). Blanketna dyspozytsiia normy kryminalnogo prava i st. 58 Konstytutsii Ukrainy: ye pryvid dlia diskusii. Materialy IV Yatsenkivskykh chytan: 1. Zbirka tez dopovidei uchasnykiv naukovy-praktychnoi konferentsii «Suchasne kryminalne pravo Ukrainy: konstytutsiinyi, mizhnarodno-pravovyi ta porivnialno-pravovyi vymiry», Kyiv, 39–43 [in Ukrainian].

25. Muzyka, A., Bahirov, S. (2023). Verkhovenstvo prava i pravovyi prahmatyzm yak naukovy metody doslidzhennia. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovyykh nauk Ukrainy*, V. 30, 3, 98–125 [in Ukrainian].

26. Navrotskyi, V. (2009). *Osnovy kryminalno-pravovoi kvalifikatsii*. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].

27. Navrotskyi, V. (2006). *Osnovy kryminalno-pravovoi kvalifikatsii*. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].

28. Navrotskyi, V. (1999). *Teoretychni problemy kryminalno-pravovoi kvalifikatsii*. Kyiv: Atika [in Ukrainian].

29. Panov, M., Kvasnevska, N. (2012). Kryminalno-pravova norma pry blanketnii dyspozytsii zakonu pro kryminalnu vidpovidalnist: poniattia i osoblyvosti zastosuvannia. *Teoretychni ta prykladni problemy suchasnoho kryminalnoho prava: materialy II mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Luhansk, 19 – 20 kvitnia 2012 r. Luhansk*, 391–396 [in Ukrainian].

30. Panov, M., Kvasnevska, N. (2010). Kvalifikatsiia zlochyniv pry blanketnii dyspozytsii zakonu pro kryminalnu vidpovidalnist. *Pravo Ukrainy*, 9, 47–56 [in Ukrainian].

31. Panov, N., Kvasnevskaiia, N. (2016). Uholovno-pravovaia norma pry blanketnoi dyspozytsii zakona ob uholovnoi otvetstvennosti: ponyatye y osobennosti pryimeneniia. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy*, 1, 113–130 [in Russian].

32. Ponomarenko, Yu. (2000). Do pyttannia pro mozhlyvist zvorotnoi dii kryminalnoho zakonu v chasi pry zbilshenni minimalnoho rozmiru zarobitnoi platy. *Predprynymatelstvo, khoziaistvo y pravo*, 9, 43–44 [in Ukrainian].

33. Proiekt novoho Kryminalnoho kodeksu Ukrainy: peredumovy rozrobky, kontseptualni zasady, osnovni polozhennia (2024). Kyiv: Kompaniia VAITE [in Ukrainian].

34. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym zvernenniam Kyivskoi miskoi rady profesiinykh spilok shchodo ofitsiinoho tlumachennia chastyny tretoi statti 21 Kodeksu zakoniv pro pratsiu Ukrainy (sprava pro tlumachennia terminu «zakonodavstvo») vid 9 lypnia 1998 r. № 12-rp/98: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-98#Text> [in Ukrainian].

35. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam 46 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo ofitsiinoho tlumachennia polozhen statti 58 Konstytutsii Ukrainy, statei 6, 81 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy (sprava pro zvorotnu diiu kryminalnoho zakonu v chasi) vid 19.04.2000 roku № 6-rp/2000. Sprava № 1-3/2000. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. (2000), 39, 77 [in Ukrainian].

36. Sudova vlada Ukrainy: OP KKS VS zrobyla vysnovok shchodo dekryminalizatsii vykradennia chuzhoho maina shliakhom kradizhky. URL: <https://court.gov.ua/archive/1684693/> [in Ukrainian].

37. Tekst proiektu novoho Kryminalnoho kodeksu Ukrainy stanom na 01.08.2024 r. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/08/02/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-stanom-na-01-08-2024.pdf> [in Ukrainian].

38. Us, O. (2018). Kvalifikatsiia zlochynu, peredbachenoho blanketnoiu dyspozytsiieiu. *Pravo i suspilstvo*, 2, Chastyna 2, 179–186 [in Ukrainian].

39. Yaremko, H. (2010). Blanketni dyspozytsii v stattiakh Osoblyvoi chastyny Kryminalnoho kodeksu Ukrainy. *PhD thesis*. Lviv [in Ukrainian].

40. Yaremko, H. (2011). Blanketni dyspozytsii v stattiakh Osoblyvoi chastyny Kryminalnoho kodeksu Ukrainy. Lviv: Lvivskyi derzh. un-t vnutr. sprav [in Ukrainian].

Hadzhuk O. Application of criminal law norms with the blanket dispositions and debatable issues of indirect decriminalization

One of the debatable issues in the theory and practice of the application of criminal law norms with the blanket dispositions is the determination of the legal consequences of indirect decriminalization. We are talking about a situation when a criminal offense committed in the past is no longer such, because there have been changes in the legal act to which the criminal law norm with a blanket disposition is referring. At present, it can be asserted that there are three scientific approaches to solving this problem. Representatives of the first approach, which we tentatively called "positivist", believe that the change of legal acts, to which the criminal law norm with a blanket disposition is referring, does not entail the retroactive effect of the criminal statute, since Art. 5 of the Criminal Code of Ukraine only provides for changes made to the criminal statute, not to other legal acts. In their opinion, decriminalization does not occur in this way, therefore, the criminal proceedings should continue in the usual way, and the person is subject to criminal liability, inasmuch as his behavior, at the time of the commission, was criminally illegal. The inadmissibility of this approach lies in the fact that a person is subject to criminal liability for an act that is currently not criminally punishable. The second approach (which is based on the distinction between law and statute) is formed by the position of scientists who perceive the criminal statute and the additional normative ground of the criminal-legal qualification as elements of a single system object – the criminal-legal norm. This is giving them grounds to conclude about the possibility of the retroactive effect of the criminal law norm, if the additional normative ground of the criminal law qualification has undergone changes. The controversy of this approach lies in the fact that Art. 5 of the Criminal Code of Ukraine formally is providing for the retroactive effect of the criminal statute itself, and not of the criminal law norm. Representatives of the third approach (which is based on taking into account the interbranch relations of criminal law) agree with indirect decriminalization, with the fact that a person should not be subject to criminal liability for behavior that is not criminally illegal at the moment, but the decision in this regard is proposed to be based not on Art. 5

of the Criminal Code of Ukraine, and on part 1 Art. 58 of the Constitution of Ukraine. Taking into account the long debate on indirect decriminalization and the existence of several theoretical approaches to solving the problem of the retroactive effect of statutes and other normative legal acts in the case of the application of criminal law norms with a blanket disposition, it would be appropriate to remove the ambiguity of the issue at the level of criminal statute.

Key words: *criminal liability, criminal statute, retroactive effect of a criminal statute, criminal law norm, blanket disposition, indirect decriminalization, application of criminal statute, interbranch relations of criminal law.*